
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 316.7+351

О. І. Божок

викладач кафедри теорії та практики управління
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СКЛАДОВІ КОМУНІКАТИВНОЇ МОДЕЛІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СУБКУЛЬТУРИ: ІНКОРПОРАЦІЯ МЕДІАТИВНИХ ПРАКТИК

У статті аналізуються складові комунікативної моделі адміністративної субкультури. Розглянуто перспективи інкорпорації медіативних технологій як складової комунікативної моделі.

Ключові слова: комунікація, комунікативна модель, адміністративна субкультура, інкорпорація, медіативні технології, медіація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах системних трансформацій державної служби актуальним постає завдання всебічного наукового осмислення напрямів реформування державного апарату. Аксіологічний контекст формування нової комунікативної моделі державної служби представлений таким багатоплановим явищем, як адміністративна субкультура. Адміністративна субкультура в її соціальному призначенні розкривається кризою призму корпоративних норм і правил професійної діяльності державних службовців, що репрезентують виклики сучасного суспільства. Формування нової комунікативної моделі адміністративної субкультури значною мірою залежить від трансформації світоглядних, ціннісних і морально-етичних настанов державного службовця. Отже, успішність реформ державної служби доцільно розглядати в контексті проектування нового аксіологічного нарис професійної публічної служби, адже саме аксіосфера формує комунікативне поле професійної діяльності державних службовців.

У сучасних реаліях становлення та розвитку публічного управління і публічної служби в Україні можемо спостерігати

системну кризу комунікацій в державному управлінні, яка ініціює пошук інноваційних технологій кризових комунікацій, що нівелюють репутаційні ризики публічного управлінця. Так, українська дослідниця Т. Федорів у науковому дослідженні механізмів комунікаційного менеджменту в органах державної влади виокремлює поняття репутаційних ризиків публічного управлінця та аналізує специфічні особливості «кризових комунікацій» і «ризикових комунікацій».

На її думку, «ризикова і кризова комунікація мають схожі принципи: це принцип відносин із ключовими стейкхолдерами; принцип відповідальності у випадку провини; принцип розкриття інформації про кризу чи проблему; принцип симетричної комунікації <...> Водночас кризова комунікація спрямована на те, щоб запобігти або зменшити негативні наслідки кризи і тим самим захистити стейкхолдерів, і є частиною більш широкої функції кризового управління; ризикова комунікація найчастіше пов'язана із визначенням ризиків і спрямована на те, щоб переконати громадськість утриматися від ризикованої поведінки; також ризикова комунікація має враховувати чинник загрози і чинник обурення громадськості» [6 ; 9].

Так, сьогодні дійсно реалізуються певні вектори змін у контексті системного реформування комунікаційної складової державного управління, серед яких виокремлюємо розробку ефективних механізмів публік рілейшенз, розвиток практик публічного звітування політичних діячів і державних службовців у мас-медіа, впровадження соціологічних досліджень контенту публічної інформації, моніторинг публічності політичних діячів і державних службовців. На нашу думку, вищезазначені комунікативні технології частково відтворюють «ідеологію» прозорості та відкритості, відіграючи допоміжну роль у формуванні політичного іміджу публічного управлінця.

Суттєва проблема полягає в тому, що комунікації в системі державного управління функціонують або у бюрократизований спосіб, або хаотично. Трансформаційні перетворення державного управління в публічне управління потребують стратегічного планування комунікаційної діяльності та реалізацію ефективного організаційного механізму комунікаційної діяльності, а отже – чітку постановку цілей і завдань комунікантам, окреслення конкретних результатів комунікації, впровадження систем оцінювання ефективності комунікацій.

Підтримуючи думку низки вчених про те, що комунікація є, по суті, взаємодією двох або більше сторін, спрямованою на пошук компромісу або консенсусу, вважаємо за доцільне розглянути перспективи інкорпорації медіативних технологій як складової комунікативної моделі. Медіація розглядається нами як процес супроводу та координації прийняття управлінського рішення, заснований на дослідженні мотивації сторін у пошуках ціннісної парадигми з метою проектування постконфліктного стану суб'єкту та об'єкту управління. Для більш глибокого дослідження механізмів інкорпорації медіативних технологій наголошується на необхідності виявлення світоглядних засад, ціннісних орієнтирів і норм професійної етики державних службовців, які виступають учасниками суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії в межах управлінських відносин.

Метою статті є спроба автора дослідити інноваційні сегменти у формуванні

комунікативної моделі адміністративної субкультури, одним з яких визначено медіативні технології.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних завдань: дослідити актуальність формування нової комунікативної моделі державної служби; систематизувати методологічні підходи до формування нової комунікативної моделі державної служби, серед яких виокремлюємо аксіологічний, комунікативний та інформаційно-технологічний підходи; запропонувати визначення медіації як сегменту комунікативної моделі державної служби, інкорпорація якого в аксіологічному і комунікативному контекстах продукується адміністративною субкультурою.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна субкультура як система цінностей є різновидом професійних субкультур, а професійні субкультури як адаптаційні механізми становлення і розвитку особистості формуються у контексті змістовних і структурно-функціональних умов соціокультурного простору та соціокультурного середовища. Варто відмітити, що поняття «соціокультурне середовище» та «соціокультурний простір» мають свою різницю. Так, соціокультурний простір є відтворенням раціоналізованого духовного пошуку ідеального стану об'єкту пізнання і розглядається в сучасній науці з точки зору субстанціонального та структуралістського підходів. Об'єднуючим для обох наукових підходів є розуміння того, що базисом соціокультурного простору є індивіди та групи індивідів, їх соціальні відносини, що певним чином структуровані (П. Бурд'є). [2] Особливою є системна якість соціальних відносин, властива групам індивідів, адже у самих індивідів присутні лише репрезентативні уявлення про соціальні норми, устої та цінності.

Соціокультурне середовище відтворює систему цінностей і мотиваційно-цільових орієнтацій особистості та містить ряд специфічних структур, сформованих на нормативно-ціннісних основах даного суспільства. Це – соціально-політична, соціально-економічна, соціально-культурна, соціально-духовна, освітня, соціально-професійна та інформаційно-комунікативна компоненти. Інтегральною характеристикою рівнів

розвитку інформаційно-комунікативного середовища є орієнтація в комунікаційних процесах і відчуття інтернаціональності, обумовлене палітрою репрезентативних уявлень індивіда, які на основі аналітичного типу мислення формують структуру сприйняття явища чи процесу.

Соціокультурне середовище породжує і трансформує репрезентативний характер субкультури. Адміністративна субкультура (субкультура бюрократії) є результатом колективної та індивідуальної творчості, що має свій вираз у світоглядній картині морально-етичних настанов і ціннісних констант, які є засадничими у формуванні комунікативних зв'язків і моделей поведінки державного службовця. У такому субкультурному різноманітті адміністративна субкультура визначається нами у трьох субстанціях: по-перше, як вертикальна професійна субкультура державних службовців (кар'єрна, де індивідуальні цінності превалюють над корпоративними); по-друге, як горизонтальна субкультура професійної публічної служби (державна та муніципальна, де у пріоритеті постають корпоративні цінності); по-третє, субкультура бюрократії (як така, що властива будь-яким управлінським системам).

З метою осмислення буття адміністративної субкультури та її аксіологічного і комунікативного поля доцільно звернутися до аксіологічного та комунікативного підходів як теоретико-методологічної бази дослідження. Аксіологічний та комунікативний підходи в дослідженні специфіки формування комунікативної моделі адміністративної субкультури представлені розмаїттям наукових студій, методологічною базою яких слугують філософські, культурологічні та соціологічні доробки відомих вчених. Г. Зіммель ввів поняття «статусу цінностей», Р.-Г. Лотце сформував підвалини ціннісного суб'єктивізму, М. Гартман, Г. Риккерт виокремили змістовний апріоризм цінностей або «царство цінностей», В. Виндельбанд розглядав «філософію як теорію цінностей», Р. Перрі та А. Фуйе обстоювали «аксіологічний натуралізм», Г. Мюнстерберг, М. Шелер увеличили поняття субординації та ієрархії цінностей, Ф. Ницше здійснив «переоцінку» цінностей, В. Шуппе, А. Деринг наголошували

на емоційно-чуттєвій природі цінностей, Т. Липпс відзначив роль естетичних відчуттів цінностей, Фриц Іоахім фон Ринтелен створив «новий ціннісний реалізм», Н. Розов обґрунтував філософські й соціальні основи «аксіології європейської етики», «конструктивної аксіології» та сформував наукові взаємозв'язки понять «сталлий розвиток» і «аксіологічна свідомість», В. Шохин акцентував увагу на європейському вимірі цінностей, визнавши «цінність категорією європейської культури».

Багатозначність пояснень дефініції «цінності» складає підвалини для наукового узагальнення аксіологічної онтології крізь призму суб'єктивності та об'єктивності природи цінностей: цінності як ідеї або сукупності ідей про буття людини; цінності постають як соціокультурні орієнтири людської діяльності; цінності як поняття тотожні поняттю «значущості» або необхідності; цінності як суб'єктивне сприйняття і відображення світу; цінності як оцінювальний визначник векторів діяльнісного буття людини. Осмислення ціннісного виміру буття культури як форми та способу людської діяльності тісно переплітається з філософською рефлексією етики та моралі (А. Гусейнов), свободи та гуманізму (Б. Новіков, В. Лях, І. Бичко), індивідуальної та корпоративної соціальної відповідальності, комунікації та діалогу.

Діалогова комунікація є одним з актуальних запитів громадянського суспільства, тому доцільно звернутися до наукових доробків відомих вчених, твори яких сформували комунікативний підхід у науковому дискурсі. Діалогічна інтенція та її наукова експлікація яскраво представлені у творчій спадщині М. Бахтіна, його послідовників і однодумців С. Бочарова, Ф. Ебнера, М. Бубера, В. Біблера. Також слід відмітити наукову значимість результатів дослідницьких розвідок Л. Вітгенштайна, Ч. Моріса, Ч. Сендерса Пірса, Вітторіо Гьосле, Д. Бьолера, П. Ульріха, Дж. Л. Остіна, Дж. Р. Серля, З. Вендлера, К. Бюлера, Дж. Ройса і Дж. Міда у сфері семіотичної інтерпретації комунікативної діяльності.

Ю. Хабермас, К. Апель визначають світоглядні основи у становленні гуманістичних засад формування комунікативного

простору сучасних субкультур. Німецький вчений, філософ і соціолог Ю. Хабермас є розробником нової для постмодерністського дискурсу наукової концепції «комунікативної раціональності» як комунікації, основоположним поняттям якої визначено дію як елемент раціональної комунікативної діяльності. Дія може бути інструментальною або комунікативною. Однак у пошуках взаємного порозуміння ядром людської діяльності все ж є духовність і моральність. Ю. Хабермас пише про особливості комунікативної дії (націленої на взаєморозуміння): «У комунікативній дії учасники орієнтовані, перш за все, не на свій індивідуальний успіх; вони переслідують свої індивідуальні цілі, передбачаючи умови здатності до гармонізації своїх планів дії на базі загального визначення ситуації. З цієї точки зору обговорення конкретної ситуації – суттєвий елемент інтерпретативних досягнень, потрібних для комунікативної дії» [8, с. 286].

К. Апель, один із засновників філософського напряму дискурсивної етики – трансцендентальної прагматики, розглядає «суспільство як комунікативну систему». Мовна прагматика є поняттям, запозиченим лінгвістичною феноменологією з понятійного апарату риторики. Сутність поняття «прагматика» риторики трактує як раціонально граматичне структурування мови, а К. Апель характеризує мовну прагматику як особливий вимір мовленнєвих практик, як симбіоз мови і дії та їхню рефлексію в соціальній реальності.

Проблема пошуку інтерпретації комунікативної моделі діалогової субкультури актуалізується у зв'язку з появою у ХХ ст. нових культурних шарів, динамікою їх поширення у ХХІ ст., що суттєво ускладнює соціокультурну систему майбутнього світу та продукує конфліктність управлінських систем. Аксиологічна криза веде до появи нових соціальних протиріч і суперечностей у процесі управління, які спроможні нівелювати принцип діалогічності, що був закладений вченими-творцями комунікативної етики в основи людського буття і мислення як преферентний ціннісний орієнтир у відтворенні діалогічних форм комунікації.

Комунікації у системі управлінської діяльності в умовах розвитку інформа-

ційного суспільства характеризуються новими смисловими домінантами, векторами та швидкістю руху інформації. Нами виокремлено інформаційно-технологічний підхід як одну зі складових формування комунікативної моделі адміністративної субкультури. Вищезазначений підхід представлений українськими вченими С. Войтко, К. Ангеловим, які досліджують послідовність розвитку галузі інформаційно-комунікаційних технологій і телекомунікацій. В авторській розробці вчених запропоновано теоретичні засади механізму управління, а також запропоновано моделі інфокомунікаційного забезпечення ринку: двовимірну і тривимірну [4].

Нашу увагу було зосереджено саме на тривимірній моделі використання інформаційно-комунікаційних технологій, адже на відміну від двовимірної, науковці поряд із факторами телекомунікації та інформаційної технології вводять третій фактор розвитку галузі – сфера діяльності, що має дискретний характер. У даному контексті державну службу ми розглядаємо як організаційний інститут, де комунікаційна сфера має свій життєвий цикл і потребує планування, організації і контролю. Відповідно, «тривимірну модель» вважаємо за складову комунікативної моделі державної служби, але як таку, що має бути вбудована в контекст функціонування організаційної системи, репрезентуючи вектори комунікативного дискурсу в теоріях та практиках управління.

У сучасному комунікативному дискурсі закладаються підвалини для становлення інституту громадянського світобудування, стратегічною метою якого є врегулювання конфліктів і проектування постконфліктного стану управлінських систем шляхом інкорпорації медіативних технологій. З. Красіловська пропонує тези щодо реалізації медіативних практик у межах процесу адміністративного оскарження управлінських рішень, зокрема, через механізми вдосконалення змісту та форм дискреційних повноважень. «Подоланню стереотипів органів державної влади щодо формального ставлення до прийняття компромісних рішень може сприяти активізація ознак дискреційності в їх повноваженнях» [5, с. 144]. Однак слід відмітити,

що дискреційні повноваження фігурують у міжнародних стандартах (ООН) і національному законодавстві з антикорупційної діяльності як суттєвий корупціогенний чинник. Дискреційні повноваження передбачають своєрідну специфіку прийняття управлінських рішень, де превалює особистісний вплив і ситуаційні фактори.

За визначенням, наданим у методології антикорупційного дослідження: «Дискреційні повноваження – це комплекс прав і зобов'язань представників влади як на державному рівні, так і на регіональному, у тому числі представників суспільства, яких уповноважили діяти від імені держави чи будь-якого органу місцевого самоврядування, що мають можливість надати повного або часткового визначення і змісту, і виду прийнятого управлінського рішення. <...> Це надає можливість представникові влади здійснювати вибір варіанта рішення відповідно до власних міркувань, не обмежуючись чітко визначеним варіантом вирішення для конкретної ситуації» [1, с. 100].

Дискреція, по суті, означає вихід за межі повноважень і концентрується на вищих рівнях управління, зменшуючись відповідно до низу, що в цілому провокує конфронтацію у природно конфліктних протиріччях суб'єкту-об'єкту управління. На противагу варто відмітити, що в контексті децентралізації жорстка ієрархічність у прийнятті управлінських рішень на центральному рівні заміщується сучасними, інноваційними корпоративними моделями управління на місцях. Отже, соціокультурні, аксіологічні та комунікативні впливи на багатовимірні шари адміністративної субкультури розглядаємо в тісному взаємозв'язку з процесом децентралізації (влади, бюджету, територій), що посилює суспільні запити на появу нових форм комунікацій, де чільне місце посідає медіація.

На нашу думку, інкорпорація медіативних технологій у новітній комунікативній моделі державної служби має відбуватися на перших етапах системних реформ на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях публічного управління. Стратегічний рівень націлений на проектування комунікативного простору з аксіосферою толерантності й терпимості; тактичний ре-

алізується у площині функціонування громадських рад і проведенні громадських слухань. На оперативному рівні вважаємо доцільним здійснення функціонального обстеження структурних підрозділів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, в тому числі у сфері комунікацій.

Комунікативна сфера функціонування державної служби в контексті становлення і розвитку публічного управління передбачає проектування інноваційних комунікативних компетентностей державних службовців. На нашу думку, однією з інноваційних комунікативних компетентностей державного службовця є уміння, навички та досвід реалізації медіативних технологій. Медіацію визначаємо як складову комунікативної моделі державної служби, а саме – як соціально-комунікативну здатність державного службовця до антикризової та діалогової комунікації.

Антикризова і діалогова комунікації розкривають свій потенціал шляхом впровадження медіативних технологій на державній службі. Медіація як соціально-комунікативна компетентність державного службовця продукується специфічними світоглядними засадами професійної діяльності державного службовця. Світоглядний нарис являє собою феномен адміністративної субкультури, що репрезентує соціальний сенс професійної публічної служби державних службовців-медіаторів. Насамперед, це цінності і морально-етичні норми, що виступають регуляторами розбудови «інклюзивного суспільства» в Україні.

Сутність поняття «інклюзивне суспільство» розуміється нами у відповідності до термінології Організації Об'єднаних Націй як публічне управління, сформоване на паритетних засадах, що передбачено включенням на пропорційній основі в управлінський процес і процес прийняття управлінських рішень представників етнічних груп, де, без сумніву, суттєву роль відіграють цінності й норми етнічних і регіональних субкультур. [7] Як слушно зазначає німецький вчений Х. Бессемер, «для багатьох етнічних груп, релігійних сект та субкультур велике значення має самостійне, незалежне від держави, врегулювання конфліктів» [3, с. 56].

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки, доцільно зазначити, що принцип паритету в управлінні тісно пов'язаний з децентралізацію управління, що в комплексі з концептуальними засадами «New public management», «Good governance» актуалізує формування нової комунікативної моделі державної служби. Аксіологічний, комунікативний та інформаційно-технологічний підходи нами обрано як методологічні засади у формуванні нової комунікативної моделі державної служби. Вищезазначені методологічні підходи виступають науковим підґрунтям у визначенні медіації як складової комунікативної моделі державної служби.

Інкорпорація медіативних технологій в аксіологічному і комунікативному контекстах продукована специфічним буттям адміністративної субкультури як багатогранного та полімодального феномену. Сподіваємось, що осучаснений комунікативний простір буття адміністративної субкультури виступатиме культуротворчим фактором процесу реформування державної служби в контексті побудови поліцентричної системи цінностей «доброго врядування» та якісного управління», де свої ніші віднайдуть європейські та аутентичні цінності, національні та державні цінності, регіональні та етнічні цінності, корпоративні й особистісні цінності.

Список використаної літератури:

1. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження методології проведення антикорупційної експертизи» від 23.06.2010 р. № 1380/5 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1380323-10>.

2. Бурдьє Пьер. Социология социального пространства / Пьер Бурдьє ; пер. с фр. ; общ. ред. Н.А. Шматко. – СПб. : Алетейя; М. : Ин-т эксперим. Социологии : Алетейя, 2005. – 288 с.
3. Бессемер, Христоф. Медиация. Посредничество в конфликтах / Х. Бессемер ; перевод. с нем. Маловой. – «Духовное познание», Калуга, 2004. – 176 с.
4. Войтко С.В. Менеджмент у телекомунікації : [навч. посіб.] / С.В. Войтко, К.П. Ангелов ; за наук. ред. В.Г. Герасимчука. – К. : Знання, 2007. – 295 с.
5. Красіловська З.В. Становлення інституту медіації в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. упр.» / З.В. Красіловська ; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2017. – 221 с.
6. Федорів Т. Репутаційні ризики та комунікаційний менеджмент в органах державної влади / Т. Федорів // Вісник Національної академії державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-4-19.pdf>.
7. Jeffrey Feltman Under-Secretary-General for Political Affairs. STRATEGIC PLAN 2016-2019. Endorsed by DPA Senior Management on 20 November 2015. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/undpa/sites/www.un.org.undpa/files/DPA%20Strategic%20Plan%202016-2019.pdf>.
8. Habermas J. Theory of Communicative Action / J. Habermas. – Cambridge : Polity Press, 1995. – Vol. 1. – 465 p.

Божок О. И. Составляющие коммуникативной модели административной субкультуры: инкорпорация медиативных практик

В статье анализируются составляющие коммуникативной модели административной субкультуры. Рассмотрены перспективы инкорпорации медиативных технологий как составляющей коммуникативной модели.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативная модель, административная субкультура, инкорпорация, медиативные технологии, медиация.

Bozhok O. Composition of the communicative model of administrative subscription: incorporation of medical practices

The article analyzes the components of the communicative model of the administrative subculture. Perspectives of incorporation of media technologies as a component of a communicative model are considered.

Key words: communication, communicative model, administrative subculture, incorporation, media technologies, mediation.